

Szávai Ferenc

Osztrák-magyar külügyi ingatlanok hovatarozása a Monarchia felbomlása után

A társnemzeti diplomácia

Diószegi István az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikájáról írt könyvében idézi Gustav Kálnoky gróf közös külügyminisztert, aki 1888-ban hosszú emlékiratot diktált tollba. Ennek lényege egyetlen mondatba sűrített igazságtartalom volt, egyben a legfontosabb tapasztalat: a külpolitikai döntések szabadsága a belső hatalom erejének függvénye. Szerinte éppen ez hiányzott a Monarchiából. Hiányzott, mert az egyes nemzetek a határokon túli államok irányába gravitáltak. Kálnoky azal zárta a fejtegetéseit, hogy a külpolitikát továbbra is két nemzetre kell építeni, amely a Monarchiától kap politikai jelentőséget, és amely a legerősebb nemzeti háttérrel rendelkezik: a magyarra és az osztrákra.¹ A fenti emlékirat érzékelte a nemzeti és állami érdek lehetséges diszharmóniáját. A nemzeti és az állami érdekeknek ez az objektív egybeesése biztosította az állam egzisztenciáját, és egyben az állam külső megnyilvánulásainak hatékonyságát. A Monarchia tizenegy nemzete számára nem állott fenn az érdekeknek ez az objektív egybeesése, a nemzet és állam kapcsolata szubjektív tényező: a belátás és a tapasztalat függvénye volt.²

A külügyek legfőbb irányítója Ferenc József azon véleményen volt, hogy a külpolitikát nagy óvatossággal kell gyakorolni. A hadsereg elégtelen fejlődése miatt azonban a külpolitikából hiányzott a Monarchia nagyhatalmi állásának megfelelő energia. Diószegi szerint a hatalmi állás modern mutatói nem alakultak kedvezően, s ez csak a világtermelésben jelentékeny mértékben részesedő, industrializált nemzetgazdaság bázisán alakulhatott ki. A Monarchia ezt a mércét nem érte el, csak közelítette. Érzékelhető fejlődés ment végbe, de az osztrák-magyar kapitalizmus nem állított elő komoly tőkefelesleget, így a Monarchia alig rendelkezett a modern külpolitikai aktivitás szempontjából nélkülözhetetlen tőkeexporttal.³

A külügyek megszervezése követte az európai mintákat, központi irányítás alatt álltak, de közjogi szempontból bonyolult volt. 1526-ben jött létre a Titkos Tanács, 1648 után Birodalmi-Udvari Kancellária. 1720-ban alakult az Udvari Kancellária, 1742-től Titkos Házi- Udvari- és Állami Kancellária, ezek Kaunitz, majd Metternich nevéhez kötődnek. A későbbi külügyminisztérium épülete a Ballhausplatz 1717-1719 között épült Johann Lukas von Hildebrandnak köszönhetően.

¹ DIÓSZEGI István: *Az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikája 1867-1918.* Vince Kiadó. Budapest, 2001. 9.

² Uo. 9-10.

³ Uo. 11.

A külügyminisztérium az 1848-as forradalomnak köszönhetően létezik. Az addigi Állami Kancellária a Császári Ház- és Külügyek Minisztériuma nevet vette fel. 1852. április 12-i legfelsőbb elhatározás szabta meg a külügyminisztérium működési körét, fontos intézménye volt az Orientalische Akademie és a Haus-, Hof- und Staatsarchiv. 1869. január 29-én a Császári Ház és Külügyek Császári és Királyi Minisztériuma nevet vette fel. A belső szerkezete 1848-1918 között hét alkalommal változott. Legfontosabb osztályai voltak: 1. Politikai, 2. adminisztratív, 3. miniszteri kabinet, 4. segédhivatal (fordítás és rejtjelezés). A politikai osztály: I. keleti, II. vatikáni, III. németországi és skandináviai, IV. dél-nyugat-európai és tengerentúli referatúrákból állt.⁴ 1914-ben mintegy 850 fő szolgált a külügyben, ebből 232 a Ballhausplatzon, 155 külszolgálatban, 463 pedig konzuli területeken tevékenykedett.

A szolgálat jellege és társadalmi megbecsültsége megkövetelte, hogy az állományba vételt magas követelményekhez kössék, egyetemi végzettséghez állam- és jogtudományi karon, történelemben, nemzetközi jogban való jártasságot. Az idegen nyelv ismeretében a francia nyelv dominált. Központi, vagy külképviseleten eltöltött díjazás nélküli gyakorlaton kellett részt venni, s ezt csak megfelelő magánvagyonnal és jövedelemmel lehetett vállalni.

A külügyminisztérium felügyelete alatt álló intézmények közül kiemelkedett a Keleti Akadémia, melynek terveiben még jó ideig a török, a perzsa, és az arab nyelv oktatása állt előtérben. Az oszmán kapcsolatok jelentőségének csökkenésével fokozatosan a nyugati nyelvek felé tolódott (francia és olasz) a preferencia. A nyelvek mellett a történelem, a földrajz, a nemzetközi jog oktatása is előtérbe került. 1898-ben a k.u.k. Konsulakademie nevet vette fel. Másik fontos intézménye volt a Házi-, Udvari- és Állami Levéltár, az egyre gyarapodó gyűjteményt a Minoritenplatzon helyezték el. Itt az iratgyűjtemények, a kimenő utasítások, követi jelentések példás rendben állnak ma is rendelkezésre.⁵

1815-ben a Habsburg külképviseletek száma több tucatra rúgott. A Német Szövetség mind a 37 tagállamával kapcsolatot tartott fenn, és nemzetközi jogi kuriozitás volt, hogy diplomáciai kapcsolatban állt az oszmán fennhatóság alatt álló Szerbiával, Montenegróval és Romániával. Andrássy Bécsben a francia nagykövetnek kifejezte óhaját arra, hogy Pest kormányközpont lesz és maga kívánja intézni ügyeit. A sánta argumentáció ellenére Párizsban ez a törekvés meghallgatásra talált, majd német, angol, orosz, török és egyéb részről is követésre talált anélkül, hogy a magyar kormány hasonló lépéseket tett volna. A különböző megbízatások az 1815-ös bécsi szabályzathoz igazodtak. 1914-ben a Monarchia 33 országgal állt diplomáciai kapcsolatban, de csak tíz fővárosban képviseltette magát nagykövetségi szinten.⁶

⁴ Uo. 155-157.

⁵ Uo. 161-164.

⁶ Uo. 165-166.

A magyar érdekek miként érvényesültek a közös külpolitikában? A külgügyekre gyakorolt magyar befolyás a külsőségekben igen erősnek látszik Diószegi István szerint. Négy alkalommal ült magyar politikus Metternich íróasztalánál. Idősebb és ifjabb Andrásy, két ízben pedig Burián István. Kálnokynak a neve volt magyar, Aehrenthalnak a felesége. Berthold pedig magyar állampolgársággal rendelkezett. Kálnoky és Goluchowski a magyarokkal történt konfliktus miatt volt kénytelen visszavonulni, de Beust bukásához is jelentősen hozzájárult a magyar delegáció szembeszegülése. Ám tartalmi tekintetben a kép nem ilyen kedvező. Ennek érvényesülése a dualizmus első évtizedeiben érezhető. A soknemzetiségű államalakulatot nem lehetett magyarrá lenni, s a háború során a magyar érdekek igazodtak a birodalmihoz. Károlyi tevékenysége már a független külpolitika eseménye.⁷

Érdekes felvetni az állampolgárság kérdését is, hiszen osztrák-magyar állampolgárság nem létezett. Az állampolgárság az államhoz való tartozás jogi kifejeződése volt, melyhez sokszor jelentős jogok tartoztak. Tisza Kálmán miniszterelnök 1879. október 8-án terjesztette a képviselőház elé „a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről” szóló törvényjavaslatot, amelyet a képviselőház egy hónap múlva elfogadott 88 igen és 73 nem ellenében. Miután a főrendi ház is megtárgyalta, Ferenc József 1879. december 20-án szentesítette. Hatályba a következő év január 5-én lépett életbe. Az ellenzék kemény kritikával illette a javaslatot, az ő olvasatukban nem magyar jellegű és megteremti a közös osztrák-magyar állampolgárságot, az Ausztriával való közös hazát, amely ellen a

Ország	Diplomáciai, konzuli hivatalnokok (fő)
Albánia	20
Amerika, USA	106
Argentína	25
Belgium	13
Brazília	35
Bulgária	33
Chile	9
Dánia	8
Franciaország és tengerentúli birtokai	64
Görögország	54
Hollandia és tengerentúli birtokai	13
Japán	7
Kína	14
Marokkó	14
Mexikó	7
Montenegró	7
Nagy-Britannia és tengerentúli birtokai	118
Németország	115
Norvégia	9
Olaszország	80
Oroszország	69
Oszmán Birodalom	
1. Törökország	114
2. Egyiptom	34
Pápai szék	5
Perzsia	4
Portugália	13
Románia	71
Spanyolország	38
Svájc	19
Svédország	11
Szerbia	47
Tunisz	8
Egyéb országok	43
Összesen	1.227

Az Osztrák-Magyar Monarchia külügyi képviseletai 1914-ben. Österreichisches Statistisches Handbuch für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. Wien, 1914. 26. Ez a tényleges szám tartalmazza a tolmácsokat, orvosokat és egyéb személyzetet is.

⁷ Uo. 202.

magyar állampolgároknak tiltakozni kell. Azért támadták, mert kimondta, hogy minden külföldön élő magyar állampolgár, aki nem a magyar állam, vagy a közös miniszterek megbízásából teljesít külföldön szolgálatot, 10 év után elveszítette magyar állampolgárságát, ha az idő letelte előtt nem jelenti ki az osztrák-magyar követségen, konzulátuson, hogy a magyar állam köteleléhez kíván tartozni. A másik sérelem a honosítás volt, amely uralkodói jogkörbe került. A törvény 1948-ig érvényben volt, 1922-ben és 1939-ben módosították.⁸

Európában a 19. század második felében nemigen használtak útlevelet és vízumot, alig volt szabályozva a kérdés. Kivétel volt Oroszország és a Török Birodalom, ide útlevél és vízum is kellett. Az Osztrák-Magyar Monarchia az úti okmányok szempontjából sem viselkedett egységes államként. Nem létezett osztrák-magyar útlevél, csak külön magyar és osztrák. A magyar állam egészen 1903-ig nem alkotott útlevéltörvényt. Az alapállás szerint Európába (Oroszország és a Török Birodalom kivételével) nem kellett, de az Amerikai Egyesült Államokba sem, és Ausztriába, Horvátországba szabadon lehetett utazni. Szerbiába és Románi-

ába viszont nem mindig lehetett úti okmány nélkül beutazni. A kivándorlást nem tiltotta, de felhívta a figyelmet a fogadó országokban érvényes szabályokra

Az első útlevelek egylaposak voltak, már tartalmazznak személyleírást, de még fényképet

nem. Később családi útlevelet vezettek be, ahol a családfő útlevelébe beírták a hozzátartozókat, rokonok stb. A vízumot az első világháborúig láttamozásnak nevezték. A vízumkényszer az első világháború idején viszonyossági alapon alakult ki. Az első átfogó szabályozásra „az útlevél-, illetve a határszéli szolgálat szabályozása tárgyában” kiadott belügyminiszteri rendelettel 1898-ban került sor. Ettől kezdve gyakorlatilag minden magyar és külföldi állampolgárnak rendelkeznie kellett útlevél, vagy más úti okmánnyal. Ezen kívül rendszeresítették 15-30 napra igazolványokat, és egyszeri utazásra feljogosító szelvényes külföldi úti igazolványt. 1903 korszakhatárt jelentett az útlevéljogban: sorra jelentek meg törvények a lakhatásról, határrendőrségről, útlevelekről. Az első világháború ha-

Rang-osztály		régi Ausztria	régi Magyarország.	régi Ausztria (%)	régi Magyarország. (%)
I.	1	-	1	-	100
II.	11	5	6	45,5	54,5
III.	1	-	1	-	100
IV.	41	24	17	58,5	41,5
V.	46	33	13	71,7	28,3
Összeg:	100	62	38		

Az osztrák-magyar külügyi szolgálat személyi állománya 1914-ben (%)

Együttes átlag: régi Ausztria: 62 %; régi Magyarország: 38 %

Duplik der österreichischen Bundesregierung auf die Replik der königlich-ungarischen Regierung, betreffend die angeblichen Ansprüche der königlich ungarischen Regierung aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik Bundesministerium für Finanzen a továbbiakban (ÖStA/AdR - BMFF) - Dept. 17. Karton 94. Jahr (e) 1932 (2). 36727/1932. számú irat. 262-273.

⁸ KOZÁRI Monika: *A dualista rendszer. Modern politikai rendszerek.* Pannonica Kiadó. Budapest, 2005. 40-44.

tárkő, mivel az addigi liberális gyakorlatot egy szigorúbb rendszer követett, a kötelező fényképhasználattal.⁹

Az önálló magyar külügyi irányítás megteremtése. A folytonosság kérdése.

Vizsgálatunk arra irányul, hogy milyen mértékű volt a folytonosság az egykori közös diplomáciával az önállóvá válás után, illetve milyen közös problémákat kellett megoldani a szétválás után.

1918. december 15-i V. néptörvény rendelkezett az önálló magyar külügyi igazgatásról: külügyminisztérium, diplomáciai képviselők, konzuli hivatalok megteremtéséről.¹⁰

A háborúból vesztesen kikerült országnak a békeszerződés aláírása előtt nem sok lehetősége volt a követségek felállítására, hiszen azt sem az antant, sem pedig a későbbi kisantant államok nem fogadták el. Ezért a személyes megbízottaitól várta az elszigeteltség enyhítését. Harrer Ferenc Budapest alpolgármestere szervezte meg a bécsi követséget nagy ambícióval és energiával, de nem beszélhetünk gyökeres újításokról a korábbi korszakkal egybevetve.

A Tanácsköztársaság kikiáltása után a minisztérium Külügyi Népbiztossággá alakult, élére Kun Béla került. Elbocsátottak 142 főt, ebből 46 fő a közös szolgálatban dolgozott. A szervezeti változtatásra június 25-én került sor. A tanácshatalom megdöntése után a tárca élén sűrűn követték egymást a miniszterek. Drasche-Lázár Alfréd a tanácshatalom idején sze-

Rang-osztály		régi Ausztria	régi Magyaró.	régi Ausztria (%)	régi Magyaró. (%)
I.	1	-	1	-	100
II.	12	6	6	50	50
III.	1	1	-	100	-
IV.	37	21	16	56,8	43,2
V.	47	33	14	70,2	29,8
Összeg:	98	61	37		

Az osztrák-magyar külügyi szolgálat személyi állománya 1918-ban (%)

Együttes átlag: régi Ausztri: 62 %; régi Magyarország: 38 %

Duplik der österreichischen Bundesregierung auf die Replik der königlich-ungarischen Regierung, betreffend die angeblichen Ansprüche der königlich ungarischen Regierung aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie. Österreichisches Staatsarchiv/Archiv der Republik Bundesministerium für Finanzen a továbbiakban (ÖStA/AdR - BMFF) - Dept. 17. Karton 94. Jahr (e) 1932 (2). 36727/1932. számú irat. 262-273.

repet vállalt a külpolitika irányításában, s részt vett a tárca adminisztrációjának kidolgozásában. Ekkor abnormálisan magas volt a külügyben foglalkoztatottak számaránya. Magyarország nehezen tudott kitörni az elszigeteltségből.

Teleki Pál 1920/21-ben mint miniszterelnök (háromszor volt a külügyi tárca birtokosa) a külképviseleteknek 1920 áprilisában belső ügyvitelszabályzatot állított össze. Ez mintegy alapelvvé vált a következő esztendőkbén. A külügyi szolgálat akkor tehet a legtöbbet az ország felemelkedéséért, ha a külgazdasági kapcsolatok kiépítésével a leromlott gazdaság talpra állításában segítkezik.

⁹ Uo. 44-48.

¹⁰ Országos Törvénytar, 20. szám. 1918. december 15. V. Néptörvény.

1920. június 14-én a Nemzetgyűlés XI. számú törvénye intézkedett a forradalmakban szerepet játszott állami alkalmazottak állásának törvényes megfosztásáról. Ezzel egy tervezett nagyarányú létszámcsökkentést hajtottak végre. Ez az intézkedés a Külügyminisztériumot igen hátrányosan érintette. 1921-ben 14 követség, képviselet, konzulátus, konzuli képviselet kezdte meg munkáját: követség volt Bécsben, Bernben és a Vatikánban, képviselet Berlinben, Hágában, Rómában, Varsóban, Belgrádban, Prágában és Párizsban, főkonzulátus Berlinben, konzulátus Hamburgban és Kölnben, valamint konzuli képviselet Triesztben. Bukarestben magyar képviselet kezdte meg működését 1921 januárjában.¹¹ Két hónappal később Stockholmban létesül követség, májusban pedig a Nemzetek Szövetsége genfi központja mellé telepítenek magyar titkárságot. Ugyancsak májusban létesül konzulátus Münchenben, és csupán ezután 1921. június 3-án Londonban (az első helyre tervezett), de még mindig csak képviseletről van szó. A szófiai 1921 augusztusában, a washingtoni követség pedig októberben létesült. 1922-ben Kolozsváron misszió alakult, februárban a belga fővárosban kezdte meg működését a magyar követség. A diplomáciai kapcsolat Spanyolországgal viszonyossági alapon épült ki: Madridban 1926-tól rendeztek be követséget, addig az ügyeket Párizsból intézték. Ugyancsak februárban Montréalban főkonzulátus nyílt, majd az amerikai konzuli helyeket állítottak fel: New Yorkban főkonzulátus, Chicagóban, Clevelandben és Pittsburgban konzuli kirendeltséget. Az anyagi lehetőségek hátráltatták az újabb követségek alapítását, így 1923-ban Tallinban (Reval) követség, Milánóban konzulátus nyílt meg. 1924 májusában került sor Törökországban a követség, majd az athéni misszió megnyitására 1925 novemberében. A sort 1928-ban Buenos-Aires, 1927 májusában Rio de Janeiro követségei folytatták. Érdekes megoldás született Kairóban, 1928 februárjától a berni követ néhány hetet töltött el itt és intézte a térségben ráháruló feladatokat. Konzulátusokat létesítettek 1925-ben Sao Paulóban, 1926 októberében Zágrábban, 1927 májusában Winnipegben, augusztusban pedig Pozsonyban. Összességében: 1930-ban 23 követség, 16 konzulátus működött, s még 66 tiszteletbeli konzulátussal igyekeztek a gazdasági igényeket kielégíteni.

A magyar külügyi irányításban fontos szerepet töltöttek be a Ballhausplatzon nevelődött diplomaták, s a Tanácsköztársaság külügyi szervezeteiben is jelentős volt a szerepük. 1919. július 2-án és 8-án Kun Béla a külügyi népbiztosságból 142 főt bocsátott el. És ebből 46 személy dolgozott az egykori közös minisztériumban. Köztük találjuk a Horthy korszak egy sor későbbi követét.¹²

Teleki Pál 1921. április 24-i a szolgálat vezetőihez írt levelében fogalmazta meg elvárásait: a Ballhausplatz-i szellemet idézve a folytonosságot hangsúlyozza, s azt hogy a korábbiakat a külügyi szolgálat javára kell fordítani. A

¹¹ PRITZ Pál: *A magyar diplomácia a két világháború között. Tanulmányok.* Magyar Történelmi Társulat. Budapest, 1995. 37-50.

¹² Uo. 51.

közgazdasági ismeretek szükségességével és az előbbi gondolattal egybecseng az 1918. V. néptörvény szelleme. Sok aktuális elemet tartalmaztak Teleki Pál elvárásai: 1.) A mi jó volt a közös külügyi szolgálatban és bevált, azt most kamatoztassák, az önálló magyar külpolitika számára. 2.) A felelősségérzet hangsúlyozása, a fiatal tisztviselők kötelezettségérzetének gondos ápolása. 3.) A hivatalos titkok szigorú megőrzése. 4.) A közgazdasági kérdések alapos tanulmányozása, az ügyekben való jártasság, mert ez Magyarország számára elsőrendű. 5.) A nemzetközi jogi ismeretek, szolgálati érdek, semminemű személyes érdek. 6.) Kívánatos, hogy a főnökök a fiatalabb beosztottakat társadalmi téren is magukhoz kössék. 7.) Tisztelet és szerénység.¹³

Mindig fontos megfogalmazni, hogy korszakunkban kik is voltak a döntési folyamatok irányítói? Pritz Pál egyik munkájában megfogalmazza ezeket: a) Tucatnyi párt létezése – külpolitikai koncepció. Ezek keresztezték egymást. A legerősebb volt a német-olasz orientációt hirdető tábor. Voltak olyan liberálisok, akik a kisantanttal való megbékélést hirdették, és a Párizshoz fűződő viszony fontosságára helyezték a hangsúlyt. b) Közjogi szempontból Horthy pozíciója az erős elnöki rendszernek felelt meg. Ez azt jelentette, hogy a külpolitikai döntések meghozatalában komoly lehetőségekkel rendelkezett. Először kalandor politika jellemezte, utána komoly szava volt az egyes események bekövetkeztében. c) A minisztertanács. A miniszterek közül közvetlenül a miniszterelnök és a külügyminiszter gyakorolt befolyást az ország külkapcsolatainak irányvonalára. d) Szélesebb társadalmi akarat is beleszövődött.¹⁴

Kétség kívül a döntési folyamatok befolyásolásában, az ismeretek átadásában fontos szerepet vállalt a Magyar Külügyi Társaság is, mely 1920. április 18-án alakult a MTA tanácsstermében. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az utóbbi döntési folyamatot, a közpolitikát, mai megfogalmazásban nyilvános diplomáciát formálhatta, de természetesen nem csak azt. A társaság céljai voltak: 1.) A Népszövetségnél szorgalmazni Magyarország érdekeit, 2.) A nemzetek érintkezését előmozdítani, 3.) Kapcsolat a hasonló belföldi és külföldi szervezetek között, 4.) A külügyi kérdések iránti érdeklődés felkeltése, 5.) Folyóiratok, munkák közzététele, 6.) Gondoskodás a külügyi ismeretek terjesztésére – iskolákban, 7.) A nemzetközi jog ismeretének és tanításának előmozdítása,¹⁵ Elnöke Apponyi Albert, sajtóorgánuma a Külügyi Szemle volt. Szervezete: elnöki Tanács, melynek elnöke – Apponyi Albert, társelnöke: Andrássy Gyula, gróf Berzeviczy Albert dr., Csernoch János dr., Teleki Pál gróf, Wlassich Gyula báró voltak.

Legfontosabb osztályai: *Népszövetségi szakosztály*, elnöke: Apponyi Albert, vezetője Horváth Jenő professzor. *Nemzetközi jogi osztály*, elnöke: Lers Vilmos báró, osztályvezető: Irk Albert dr. *Társadalmi osztály* elnöke: Antal Géza. Köz-

¹³ Uo. 9-18.

¹⁴ Uo. 225-234.

¹⁵ Külügyi Szemle, A Magyar Külügyi Társaság Közlönye. Évnyegyeddes folyóirat. I. évfolyam 1921.I-II. Budapest, 1921. 57-65.

gazdasági osztály, elnöke: Popovics Sándor dr. a jegybank elnöke. Történelmi osztály, elnöke: Klebelsberg Kunó. Tudományos és művészeti osztály, elnöke: Berzeviczy Albert. Külpolitikai és sajtóosztály.¹⁶

A Magyar Külügyi Társaság társadalmi osztályoktól és politikai pártoktól független társadalmi szervezetként alakult meg. A legnépesebb taglétszámmal a

	A. összesen	B. hadügy		C. ebből haditengerészet		Fedezet vámbevételből	
		1000 K.	%-ban	1000 K.	%-ban	1000 K.	%-ban
1868	215596	206008	95,5	15852	7,7		
1871/1875	223389	212120	94,9	21112	9,9		
1876/1880	284142	269311	94,8	17826	6,6		
1881/1885	258634	246984	95,5	19416	7,9	22286	8,6
1886/1890	294798	281662	95,5	24391	8,6	59164	20,1
1891/1895	297961	285974	96,0	24746	8,6	102205	34,3
1896/1900	346575	333213	96,1	34272	10,3	124389	35,9
1901/1905	398759	382457	95,9	57691	15,1	131981	33,1
1906/1910	516775	498360	96,4	81858	16,4	182595	35,3
1911	553572	532507	96,2	120666	22,6	222717	40,2
1912	683272	659961	96,6	170197	25,8	238654	34,9
1913	934989	909987	97,3	210155	23,1	227669	24,4

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös államháztartása (nettó kiadások)

Von Ákos PAULINYI: Die sogenannte gemeinsame Wirtschaftspolitik Österreich-Ungarns. IN: Die Habsburgermonarchie 1848-1918. Band 1. Die wirtschaftliche Entwicklung. Herausgegeben von Alois Brusati. Wien, 1973. 574.

népszövetségi szakosztály rendelkezett. Folyóiratának célja az volt, hogy felkeltse az érdeklődést a magyar közönségben a külügyi kérdések fontossága iránt.¹⁷ Fontos témákkal foglalkozott, mint az európai gazdaság helyreállításának szükségessége, amelynek része volt a régió államainak stabilizálása. Annál is inkább, mivel a brüsszeli nemzetközi pénzügyi konferencián (1920) résztvevő államok $\frac{3}{4}$ része deficit-es államháztartással működött. A hitelügyi bizottság rámutatott, hogy a nemzetközi hitelviszonyok rossz állapotának forrása a háború okozta zavarokban rejtett, a pénzpiac rendes működésének előfeltétele az infláció megszüntetése és az államok között még függőben lévő elszámolások rendezése volt.¹⁸

A népszövetség olyan messzemenő globális gazdasági programot készített és igyekezett megvalósítani, amely az instabil gazdaságok államháztartási egyensúlyának helyreállítására irányult, s melynek egyik meghatározó eleme a valuták paritásának helyreállítása volt. A feladatok megoldására előbb gazdasági és pénzügyi bizottságokat hoztak létre, majd a közlekedéssel és az átmenő forgalommal kapcsolatos kérdések előkészítésére szolgáló szervezetet. Az előkészítő munkálatokban a népszövetség titkárságának megfelelő szakosztályai is részt vettek.¹⁹

¹⁶ Külügyi Szemle, 1922. 121-132. és 281.

¹⁷ Külügyi Szemle, 1921. 1-9.

¹⁸ RUTTKAY László: Magyarország másfél évtizede a Nemzetek Szövetségében. Külügyi Szemle, 1939. 3. szám. 263-264.

¹⁹ KRESZ Károly: A Népszövetség gazdasági munkája. Külügyi Szemle, Budapest, 1925. 1-2-3. szám, 102-120. Bővebben, Közgazdasági enciklopédia IV. Athenaeum. Budapest, 34-45.

Fontos megjegyezni, hogy Szerényi József egyik írásában itt fogalmazza meg elsőként a vesztes államok nézőpontját a jóvátételi politikával szemben. 1924. június 30-ig terjedően a magyar jóvátételi teljesítést mintegy 19-20 milliárd aranykoronára becsülte. Nemzetközi összehasonlításban mutatja be az adós államok jóvátételi kötelezettségét, összehasonlítva a győztes államok eladósodásával. Rámutat arra a tényre is, hogy a korábbi mintegy 41,52 milliárd aranykorona nemzeti vagyomból az új Magyarország területén csak 15,77 milliárd maradt. Külön felhívja a figyelmet arra, hogy a jóvátétel kérdését politika-mentes ügyként kellene kezelni.²⁰

Közös osztrák-magyar külügyi ingatlanok hovatartozása

A konzuli akadémia épülete

Az Osztrák-Magyar Monarchia közös költségvetésének nagy részét a hadügyi kiadások tették ki. Ebben a külügy és a pénzügy nem játszott jelentős szerepet. Mégis keletkezett a külügyek terén is olyan közös (kvótaarányosan megfogalmazható) érték, épületekben és tárgyakban, ami később megosztási vita részévé vált a közös vagyon tárgyalások komplexumában. Ez a katonai ingó és ingatlan vagyon, a Habsburg ház vagyona, és a szellemi vagyon.²¹ Az egyik legnagyobb teljesítménye volt ennek a megállapodás sorozatnak az 1926. május 28-i Bádeni Levéltári Egyezmény, ami közös szellemi vagyónként ismerte el a Bécsben felhalmozott közös dokumentumokat.²²

Elsőként jött szóba a konzuli akadémia épülete, amit 1902-1904 között építették, részben a közös államháztartás eszközeiből, részben pedig az uralkodó bőkezűségéből. Az osztrák és a magyar döntőbíró által vezetett, a közös vagyon sorsával kapcsolatos likvidációs tárgyalások során többször felmerült a konzuli akadémia épületének kérdése, utoljára a bádeni 1927. szeptemberi tárgyalások során. A magyar döntőbíró arra tett javaslatot, hogy a kérdést a más ingatlanok ügyétől elkülönítve tárgyalják. Az osztrák döntőbíró ezt a javaslatot nem fogadta el, és kinyilvánította, hogy véleménye szerint a kérdést csak együtt, a magyar fél által vitatott ingatlanok ügyével lehetne elintézni. Így a kérdés megoldása nyitva maradt. Magyarország keresetében igényt nyújtott be az átlag kvótának (32,82%) megfelelő részesedésre a konzuli akadémia épüle-

²⁰ Joseph SZTERÉNYI: *Das Reparationsproblem vom Gesichtspunkte der Schuldnerstaaten*. Külügyi Szemle, 1925. 158-174.

²¹ Minderről lásd bővebben: HASELSTEINER, Horst - SZÁVAI, Ferenc (Hrsg.): *Dokumente des österreichisch-ungarischen Schiedsgerichtes in Lausanne (1930-1938)*. Frankfurt/M. Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2001. *Analecta fontium mitteleuropaeorum*. Bd. 1 és SZÁVAI Ferenc: *Az Osztrák Magyar Monarchia felbomlásának következményei. Az államutódlás vitás kérdései*. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2004.

²² A megállapodás szövegét idézi: SZÁVAI Ferenc: *Az Osztrák-Magyar Monarchia közös vagyona*. Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 1999. 145-155. A téma legteljesebb irodalma: RESS Imre (szerk.): *A Monarchia levéltári öröksége. A badeni egyezmény létrejötte (1918-1926)*. Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2008.

tében és annak berendezéseiben. Mivel a magyar kormány nem intézkedett az ide vonatkozó értékmegadásról, igényét bírói becslésre alapozta.²³

Az osztrák perbebocsátkozás hangsúlyozta a bécsi konzuli palota épületének elpusztulása előtt keletkezett különös természetű tulajdonviszonyait. Ahhoz, hogy ezeket a tulajdonviszonyokat mérlegelni tudják, szükséges lenne az új konzuli akadémia épületének keletkezéstörténetét megvizsgálni.

Az akadémia történetének bemutatásakor a magyar fél úgy értelmezte a kérdést, hogy a közös k. u. k. hivatalok betartották az új k. u. k. konzuli akadémia létrehozásánál 1902 és 1904 között az állami épület használatát. Akkor a dolog úgy működött, hogy az egykori k. u. k. külügyminiszter szükséges hitelt kért szokásos módon a költségvetés szerint mindkét delegációtól (a birodalmi tanácsban képviselt országok és országrészek és a magyar országgyűlés). A hitel jóváhagyása után megvásárolták a telket, és az épületet ezen emelték, ahol a tulajdonos, mint ahogy minden esetben, a közös célból szolgált és Ausztriában fekvő épületeknél a k. k. osztrák államkincstár telekkönyvezte. A közös hivatalok használatában lévő épületek nem az Osztrák-Magyar Monarchia k. u. k. közös vagyonához tartoztak, hanem attól függően, hogy melyik területen fekvtek, az osztrák és a magyar államkincstárt gyarapították.

Az osztrák vélemény az volt, hogy ezen az alapon, a vázolt körülmények között az új konzuli palota épülete nem osztható fel. A parlamenti helyzet egykor olyan volt, hogy a közös külügyminiszter Goluchowski tartott az általa is oly fontosnak vélt új konzuli akadémia épületének építéséhez szükséges hitel delegációs jóváhagyásától, vagyis hogy elsősorban a magyar delegáció ellenállásába ütközik. Éppen ezért döntött úgy, hogy nem állami épületet, hanem egy másik módozatot választ: alapítványt hoz létre az uralkodói adományból és egy másik, rendelkezésére álló adományból független jogi személyként, a „*k. u. k. Konzuli Akadémia Alap*”-ot. Az alapítvány név szerint nem állami, tehát osztrák (k. k.), vagy közös k. u. k. kincstári tulajdon, egy vételi szerződést kötött a szükséges telekről és felépítette az épületet. Ennek megfelelően telekkönyvi tulajdonosa az épületnek az említett alapítványi alap és nem az államkincstár. Tehát ebben az esetben egyáltalán nem állami vagyonról van szó, sem k. k. osztrák (Osztrák Császárság), sem pedig közös k. u. k. (Osztrák-Magyar Monarchia) államvagyonáról, hanem egy független jogi személy alapítványi tulajdonáról.

A konzuli akadémiai alap szóban forgó esete fogalmilag a magyar kereset XII. fejezetéhez tartozik (alapítványok). Az osztrák kormány az ismétlések elkerülése végett megemlítette, hogy perbebocsátkozásának XV. fejezetében részletesen bizonyította álláspontját. Az osztrák kormány illetéktelenségi kifogást emelt a döntőbírótság jogkörét illetően, a magyar követeléssel szemben, ami a konzuli akadémia tulajdonának megosztását mondja ki, mert ez esetben a kér-

²³ ÖStA/AdR. BMFF. Dept. 17., Faszikel 79-I-A, Karton 121. Zl.: 526536/1931. Klageschrift der königlich ungarischen Regierung gegen die österreichische Bundesregierung, in welcher sie ihre aus der vermögenschaftlichen Liquidation der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie ergebenden Ansprüche geltend macht (Budapest, 27. Dezember 1930). 55-57.

dés természete nem anyagi jellegű, ugyanakkor az említett döntőbíróóság csak ezekben az ügyekben járhatott volna el. Egyébként a független alap irányítása és felügyelete az alap felett nem volt vagyoni jogi kérdés.

Váratlan események esetén, amennyiben az említett döntőbíróóságnak az lett volna a véleménye, hogy a szóban forgó épület az alapítvány telekkönyvi bejegyzése ellenére az összeomlás előtt k. u. k. közös tulajdona lett volna – ez az egyedüli épület lett volna Ausztria-Magyarországon (kivéve Boszniában és Hercegovinában) –, akkor Ausztria érvényt szerezne kizárólagos tulajdonosként az épületre. Végül az osztrák kormány azt kérte, hogy a döntőbíróóság utasítsa el a magyar igényt a döntőbíróóság illetéktelensége miatt, érdemi alapon a konzuli akadémia épületére.²⁴

A felperesnek (Magyarországnak) egyébként az volt a véleménye, hogy itt nem alapítványról van szó, hanem kétség kívül közös vagyonról, amely egyébként uralkodói adományból, másrészt a két állam finanszírozásából származott. Erre vonatkozóan a felperes megjegyezte, hogy az uralkodói adomány a konzuli palota építéséhez összesen 427.000 korona volt.²⁵ Az osztrák kormány szintén rámutatott arra, hogy az épület egy alapítványi alap, mely önálló jogi alany, s a „k. u. k. Konzuli Akadémiai Alap”-hoz tartozott, és egyáltalán nem volt állami tulajdon, sem osztrák, sem pedig osztrák-magyar.

A magyar kormány rámutatott érvelésében arra, hogy létezik a Magyar Királyság társtulajdona ebben az épületben, képviselte és bizonyította a magyar periratban azt, hogy hiányzik minden bizonyítás, ezért ez számára nem elfogadható. Ezzel szemben – magyar vélemény szerint – az osztrák kormány anélkül képviselte véleményét, hogy ő maga bizonyítékot hozott volna fel arra, hogy nem állami tulajdon a fenti épület, hanem egy független alap vagyónaként funkcionált.²⁶

A londoni követi palota

A másik fontos külügyi reprezentáns intézmény volt a londoni követi palota. Az egykori közös kormány 1893-ban kiadta az ingatlant beleértve az épüle-

²⁴ ÖStA/AdR. BMfF. Dept. 17, Faszikel 79-I-A, Karton 120. Zl.: 32142/1931. Klagebeantwortung der österreichischen Bundesregierung auf die Klageschrift der königlich ungarischen Regierung, in welcher die königlich ungarische Regierung ihre aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie ergebenden Ansprüche geltend macht (Wien, 18. April 1931). 110-113.

²⁵ ÖStA/AdR. BMfF. Dept. 17, Faszikel 79-I-A, Jahr(e) 1932 (1) Karton 93. Zl.: 9904/1932. Replik der königlich ungarischen Regierung auf die Klagebeantwortung der österreichischen Bundesregierung in der Angelegenheit der aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie sich ergebenden und geltend gemachten Ansprüche der königlich ungarischen Regierung (Budapest, 31. Dezember 1931). 181.

²⁶ ÖStA/AdR. BMfF. Dept. 17, Faszikel 79-I-A, Jahr(e) 1932 (2) - Karton 94. Zl.: 35833/1932. Duplik der österreichischen Bundesregierung auf die Replik der königlich ungarischen Regierung, betreffend die angeblichen Ansprüche der königlich ungarischen Regierung aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (Wien, 27. Mai 1932). 177.

tet is, építési haszonbérletként 60 éves használati jog keretében, 1.200.000 aranykoronáért. A magyar vélemény szerint a követi palota kérdéséről a bádeni egyezmény VII. pontjában még nem határoztak.

A londoni követi palota ügyében a magyar kormány igényt nyújtott be a döntőbíróság elé, hogy az kötelezze Ausztriát, valamilyen összeget fizessen a magyar kormány számára, amely kvótaarányos részesedésének felelt meg (32,82%) a londoni követi palota haszonbérleti schillingjei alapján az 1919. január 1-től 1953. december 31 közötti időszakra (a bérleti szerződés lejártának ideje). Ez 35 évnek felelt meg, eszerint 32,83%-ot, azaz 35/60-ad részét kellett volna kifizetnie Ausztriának az 1.200.000 aranykoronából, továbbá 1919. január 1-től a kifizetés napjáig számított összeg 5%-os kamatát. Kérte, amennyiben a döntőbíróság megállapítja Ausztria fizetési kötelezettségét, akkor 60 éves fizetési járadéktörlesztési adósságrészletet határozzon meg, s a magyar kormány egyben pótlólagos igényt is bejelentett. Kérte, állapítsák meg Ausztria fizetési kötelezettségének összegét, a Közép-Európában alkalmazott törlesztő- és kamattételeket vegye figyelembe, ami alapján az összeget fizetnie kellene, ha a Magyarország kvótaarányos részesedésének visszafizetése az 1893-tól 60 évre kötött, az 1.200.000 aranykorona összegből bekövetkezett törlesztő kötvény lenne.²⁷ Az osztrák kormány ugyanakkor úgy vélte, hogy az ügyet és a véleménykülönbségeket már sikerült végérvényesen rendezni a lovranói 1926. március 26-i döntőbírói egyezmény VI. és a bádeni egyezmény (1926. május 28.) VII. pontjában. Ezzel a magyar igények teljesítése meg is történt. Éppen ezért az osztrák kormány kérést nyújtott be a döntőbírósághoz, hogy a magyar kereseti kérelmet jogerős döntéssel érdemi alapon utasítsa el.²⁸

A magyar kormány viszontválaszában kifejtette, hogy az osztrák kormány semmi esetre sem szerezhetett tulajdonjogot a londoni követi palotában, mert ez a tulajdonjog a telek alapján érinti az épületet, így ami a területen áll, a földtulajdonost illeti meg. A magyar kormány a továbbiakban azt bizonyította, hogy a bérleti szerződés az angol jogban egyedi jogi helyzetnek felelt meg. Az osztrák vélemény szerint a magyar kormányt arra kellene kötelezni, hogy mutasson be olyan okiratot, ami alapján a tulajdonjog sajátos módon az osztrák kormányra átruházódott, ugyanis egy rész a magyar kormánynak jutott. Azonban ilyen átadásra Magyarországot nem kötelezték, mert a többször említett bádeni döntőbírói egyezségek erre vonatkozó kötelezettséget nem fogal-

²⁷ ÖStA/AdR. BMfF. Dept. 17., Faszikel 79-I-A, Karton 121. Zl.: 526536/1931. Klageschrift der königlich ungarischen Regierung gegen die österreichische Bundesregierung, in welcher sie ihre aus der vermögenschaftlichen Liquidation der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie ergebenden Ansprüche geltend macht (Budapest, 27. Dezember 1930), 58-62.

²⁸ ÖStA/AdR. BMfF. Dept. 17, Faszikel 79-I-A, Karton 120. Zl.: 32142/1931. Klagebeantwortung der österreichischen Bundesregierung auf die Klageschrift der königlich ungarischen Regierung, in welcher die königlich ungarische Regierung ihre aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie ergebenden Ansprüche geltend macht (Wien, 18. April 1931), 114-118.

maztak meg. Egy tulajdonjogi nyilatkozat bemutatását egyedül az osztrák kormány végezte el, de az általa kívánt tulajdonjogra vonatkozóan nem.²⁹

Az osztrák perbebocsátkozásban az osztrák álláspont megcáfolhatatlanul került megfogalmazásra, és az osztrák fél szerint a magyar partner nem tudott semmi pozitív érvet felhozni igazának bizonyítására, ezért kérte a döntőbíró-ságot arra, hogy az osztrák perbebocsátkozást és a duplikát a magyar fejtegeté-
sekre röviden tekintse meg. Röviden és összefoglalóan az osztrák kormány megállapította azt a tényt, hogy a londoni követi palota ügyét világos módon szabályozta a bádeni döntőbíró-ság 1926. május 26-án kelt döntőbírói egyezmé-
nye, és ezt a kérdést a magyar viszontválaszban már nem lehetne vitatni.

Az osztrák kormány 1920-ban már diplomáciai úton értesítette a magyar kormányt arról, hogy átvette a londoni követi palota épületét, és azt kizáróla-
gosan az Osztrák Köztársaság követsége birtokolta, ennél fogva az említett
döntőbírói ítélet VII. pontjának feltételeinek megfelelt, és éppúgy nem vitatha-
tó. Mindenesetre a londoni követi palota értékarányos megosztására vonatkozó
magyar igény törvényerőre emelkedett és 1926. május 28-án a Bádenben aláírt
döntőbírói egyezményben már tisztázódott.³⁰

A külügyi épületek végleges sorsa

Megállapodás Ausztriával

Maradtak nyitott kérdések a két ország között, a két új állam területén lévő és a határokon túlra kerülő diplomáciai testületek ingó és ingatlan vagyonát illetően. A legnagyobb vitapont volt az egykori közös katonai ingó és ingatlan vagyon ügye. Azonban a diplomáciai épületek tulajdoni hovatartozását vizsgálva több különös ügy került elő.

Az egykori közös külügyminisztérium két fontos reprezentánsának tulajdoni hovatartozása végül az 1934. évi január hó 12-én Rómában kötött egyez-
ményben rendeződött, ami a volt császári és királyi közös hatóságok által kezelt alapítványok, a konzuli akadémia épületének, a londoni nagykövetségi pa-
lotának és a bosznia-hercegovinai aktíváknak az ügyét véglegesítették. A meg-
állapodást Tomcsányi Vilmos Pál nyugalmazott igazságügyminiszter és Viktor Kienböck szolgálaton kívüli pénzügyminiszter írta alá, Agostino Soldati ajánla-
tára, aki a nemzetközi osztrák-magyar döntőbíró-ság semleges (svájci) elnöke volt. Az egyezmény folytán Magyarországnak Ausztria ellen támasztott igé-

²⁹ ÖStA/AdR. BMff. Dept. 17, Faszikel 79-I-A, Jahr(e) 1932 (1) Karton 93. Zl.: 9904/1932. Replik der königlich ungarischen Regierung auf die Klagebeantwortung der österreichischen Bundesregierung in der Angelegenheit der aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie sich ergebenden und geltend gemachten Ansprüche der königlich ungarischen Regierung (Budapest, 31. Dezember 1931), 189.

³⁰ ÖStA/AdR. BMff. Dept. 17, Faszikel 79-I-A, Jahr(e) 1932 (2) - Karton 94. Zl.: 35833/1932. Duplik der österreichischen Bundesregierung auf die Replik der königlich ungarischen Regierung, betreffend die angeblichen Ansprüche der königlich ungarischen Regierung aus der vermögensrechtlichen Liquidation der Österreichisch-Ungarischen Monarchie (Wien, 27. Mai 1932). 179-181.

nyei véglegesen elintéződtek: a) a volt császári és királyi hatóságok, hivatalok és intézetek által kezelt vagy azok felügyelete alatt állott alapítványok, alapok, egyesületek és hasonlóak tekintetében, b) a bécsi konzuli akadémia épülete és annak berendezése tekintetében, c) a volt londoni osztrák-magyar nagykövetségi palota tekintetében, d) a bosznia-hercegovinai aktívák tekintetében emelt, egyességi úton teljes és végleges rendezést nyertek.

Az a-d pontok alatt felsorolt ügyekben tehát Magyarország, vagy magyar állampolgárok Ausztria, vagy osztrák állampolgárok ellen semmiféle igényt, bármi jogcíme is legyen annak, nem emelhettek. Különösen teljesen szabad kezert nyert Ausztria arra nézve, hogy a volt cs. és kir. hatóságok, hivatalok és intézetek által kezelt, vagy azok felügyelete alatt állott alapítványokkal, alapokkal, egyesületekkel és hasonlókkal kapcsolatos kérdéseket, amennyiben azoknak vagyonát a jelen egyezmény értelmében Magyarország részére nem kell kiszolgáltatnia, saját szabályainak és rendelkezéseinek megfelelően rendezze, tekintet nélkül az alapítványi járandóságokat élvező magyar állampolgárságú egyéneknek jogaira, várományaira, vagy érdekeire. Ugyanilyen jogok illeték meg Magyarországot a már előbb, vagy pedig az egyezmény alapján a volt cs. és kir. hatóságok, hivatalok és intézetek által kezelt, vagy azok felügyelete alatt állott alapítványok, alapok, egyesületek és hasonlóak vagyonából Magyarország kezelésébe átment vagyonok tekintetében.³¹

A szerződés jegyzőkönyve, pótjegyzőkönyve megállapította, hogy a Budapesten 1928. november 15-én kötött megállapodás értelmében Ausztria négy hónapon belül kiegyenlíti a Magyarország javára kimutatott 510.708 pengő fizetési kötelezettséget, mivel a döntőbírói tárgyalások zavartalan megegyezésekkel zárultak. A közös hatóságok közigazgatási tartozásai miatt keletkezett készpénzfizetési kötelezettség.³²

A moszkvai magyar követség

Ténylegesen bonyolult kérdés lehetett az egykori Osztrák-Magyar Monarchia tulajdonában lévő követségekben a kvótaarányos tulajdonjog érvényesítése, vagy az ott lévő ingó vagyon megosztása. Azonban véleményem szerint ez a kérdés ugyan ingatlanokat érintett, de sok esetben a „*patrimoine intellectuelle*” kategóriájába is tartozott éppen azért, mert adott esetben szellemi vagyon (hányad)-ként lehetett érvényesíteni az ott levő tulajdoni hányadot (mintegy eszmei tulajdonhányadot, amit később más követeléséknél beszámíthattak), s adott esetben kompenzációs csereüzletben érvényesíteni az egykori tulajdoni hányadot. Érdekes esete volt ennek a magyar-szovjet kapcsolatok javulásában, a diplomáciai kapcsolatok kiépítésében a követségi épületek felállítása. Ebben a helyzetben félt volt, hogy a szovjetek nagy bérleti díjat fognak a kiszemelt épületért kérni, azonban Jungerth-Arnóthy Mihálynak sikerült egy eltérő javaslatot

³¹ Közli: SZÁVAI (1999): 291-293.

³² Uo. 294.

elfogadtatnia. Ennek volt a kiindulási alapja a pétervári osztrák-magyar nagykövetségi épület. Az osztrákok lemondtak az épületben lévő 63,6%-os tulajdonukról, cserébe a szovjetek bérmentesen bocsátottak Moszkvában követségi épületet rendelkezésre. A szentpétervári követségen maradt ingóságért pedig pénzüsszeget fizettek a szovjetek. Jungerth hasonlóan a magyar 36,4%-nyi hányadért hasonló megoldást szeretett volna elérni. Ez meglepte kezdetben a szovjeteket,³³ s először nem fogadták el a magyar javaslatot, viszont 1934. június 17-én Stern közölte Jungerth-tel a szovjetek javaslatát, miszerint elfogadták a magyar javaslatot, a Vorovszkij utca 21. számú épületre vonatkozó igényt, amit a lengyel követség használt, cserébe azonban a magyar kormánynak le kellett mondania a régi követségi épületekben maradt berendezési tárgyakról, bútorokról. A megállapodást a folyamatos építkezési csúszások miatt csak 1935. június 14-én írták alá, ebben a szovjet kormány kimondta, hogy korlátlan időre, ingyenes használatra átengedi a fenti ingatlant. Később a felek eltérő módon értelmezték a megállapodást, a szovjetek szerint tulajdonjogot nem adtak át, a magyarok a korábbi szentpétervári objektumhoz hasonlóan tulajdonuként szerették volna kezelni az épületet.³⁴

Tárgyalások Németországgal

Az Anschluss után Magyarország Németországgal tárgyalt a fennmaradó osztrák-magyar vitás kérdések megoldásáról. Ezek egyik szelete volt több diplomáciai épület tulajdonjogának eldöntése. A tárgyalások során egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy Németország részéről készpénzkifizetés nem jöhetett szóba, csak néhány tárgy esetleges átadását lehetett javaslatba hozni. Ezek között szerepelt két épület, a bécsi Collegium Hungaricumé és a magyar követségé, továbbá a pekingi követi palotában való osztrák részesedés, illetve a Jenikőjben található isztambuli magyar követség nyári rezidenciájában való részesedés, továbbá néhány katonai gép átadása.³⁵ A további tárgyalások során 1938. október 15-én szóba került a korábbi osztrák hadsereg készleteinek átadása. A német fél hasonlóan a korábbi osztrák tárgyaló partnerhez ezzel azt remélte, hogy a magyar igények úgy kerülnének kielégítésre, hogy Németország, illetve az osztrák tartomány nagyobb kiadásra nem kényszerülne.³⁶ A közös vagyon megosztásában még közös tulajdont képeztek a követi épületek Pekingben, Cetinjében és Üskübben, a jenikőji nyári palota, a Szalonikiben lévő birtok és a közös hadsereg pénze a szófiai általános bolgár bankban.³⁷

³³ KOLONTÁRI Attila: *Magyar-szovjet diplomáciai, politikai kapcsolatok 1920-1941.* Politikatörténeti füzetek. XXXI. Napvilág Kiadó, Budapest, 2009. 153-154.

³⁴ Uo. 155-156.

³⁵ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes - Bonn - Rechtsabteilung (R VII), Rechtsakten 8, Band 1. Zl.: 2164/1938.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. Memorandum über die gegenwärtige Lage der Liquidation des gemeinsamen Vermögen der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie.

1939. május 12-én a berlini külügyminisztérium egy leiratában beszámolt néhány irat átadásáról a birodalmi pénzügyminisztérium és a bécsi pénzügyminisztérium között, amelyek a közös vagyon kérdésében mellékleteket, eddig megkötött szerződéseket tartalmaztak. Ebben a levelezésben megfogalmazódott a kölcsönös lemondó nyilatkozat elkészítése.³⁸ Az ügy lezárása a birodalom érdeke is volt, mivel még számos vagyontárgyban, főleg diplomáciai épületekben, külföldi missziókban, konzulátusokban a szövetségi állam Ausztria és a Magyar Királyság között nem történt megegyezés a kvótaarányos (63,6:36,4%) megosztás alapján.

A birodalomnak korlátlan tulajdonjoga volt Cetinjében és Üskübben, és egy általános magyar lemondás esetén el lehetett volna érni valamilyen megoldást, mivel a jugoszláv kormány igényt tartott a „Lucas Knaffl-Egyetemi Alapítvány” (Bécs I. Seilerstätte 2) épületére, talán egy csereszerződés keretében.

Egy rendkívül érdekes megfogalmazású feljegyzés került elő, a német jogi álláspont ismeretében. Immár osztatlan német-magyar tulajdonokról szólt, ami egykor osztrák-magyar vagyონrész volt. Együttes tulajdont képezett még 1940 tavaszán eszerint: 1.) az egykori pekingi követi palota, 2.) A Jeniköji nyári rezidencia, 3.) Cetinje és Üsküb külügyi képviseltek, ami ekkor jugoszláv fennhatóság alatt állt, 4.) egy Szalonikiben lévő birtok, 4.) a szófiai bolgár általános bankban vezetett közös katonai hivatal szaldója.

A pekingi palota értékét 268.200 kínai dollárban állapították meg, ezt a német követség használta. A Jeniköji nyári lakást együtt használta az osztrák és a magyar követség, éves fenntartási költsége 4.000-4.500 török fontot tett ki. A cetinjei követség épülete a háború előtt épült, 316.000 korona összegben. Az üskübi konzuli épület értéke 80.000 frank volt. 1933-ban Jugoszlávia elismerte az osztrák tulajdonjogot Üskübre, és bérleti viszonyt helyezett kilátásba. Magyar nyilatkozat nem volt az épületek jövőjéről. A Szalonikiben lévő birtok osztrák és magyar tulajdon volt. Az osztrák-magyar katonai hivatalnak 15.392 korona összegű követelése volt a szófiai Bolgár Általános Bankban. 1937. november 11-én jegyzékben kérte a kvótaarányos megosztását ennek az összegnek, magyar követelésről eddig még nem bocsátottak ki közleményt.³⁹

A diplomáciai épületek zömének sorsa rendeződött, a bemutatott néhány példa mutatja a megoldásmódokat. Lehetett ez tulajdonhányad érvényesítés, pénzbeli kifizetés, vagy adott esetben megváltás. Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása után az elcsatolt területeken lévő vagyon, jelen esetben diplomáciai épületek az utódállamok tulajdonába mentek át. A bemutatott néhány példa érzékelteti ezen a területen is a határokon és időszakokon átnyúló problémákat, s azt is, hogy miként kell vizsgálni e rendkívül összetett és bonyolult kérdéseket.

³⁸ ÖStA-AdR-BMfF Dept. 17 Karton 96 (1933-1941), Zl.: 10381/1939.

³⁹ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes – Bonn – Rechtsabteilung (R VII), Rechtsakten 8, Band 2. Zl.: 8835/1940.